Mere end jøde

En antropologisk undersøgelse af omskæringsdebattens konsekvenser for danske jøder

Problemformulering

Hvilken social og kulturel betydning har omskæring for det jødiske samfund i Danmark? Hvilke konsekvenser har debatten om et forbud mod omskæring for danske jøder, og hvordan kan IMR bedst muligt rådgive folketinget om, hvordan de kan tage hensyn til jøderne i deres håndtering af spørgsmålet om, hvorvidt der skal indføres et forbud mod rituel omskæring af drenge?

Rapport til Institut for Menneskerettigheder (IMR)

Eksamen i anvendt antropologi, 4 semester

Institut for antropologi,
Københavns Universitet
Underviser Camilla Ida Ravnbøl

Anslag: 46.135

Udarbejdet af:
Anne Cecilie Ratschau Kvium, Benedikte Marie Krogsgaard, Ida Stenbæk Nielsen, Lovis Hakala & Maya Møller-Jensen

Afleveringsdato: 15 juni 2015

Indhold

Indledning (Benedikte) 3

Præsentation af felten (Benedikte) 5

- **Jøder i Danmark (Lovis)** 7
- **En konfliktfyldt fortid og samtid (Lovis)** 8

Omskærelsens betydning 10

- **Omskærelse fra et religiøst perspektiv (Benedikte)** 10
- **Omskærelse skaber fællesskab (Ida)** 12
- **Jødedommen som etnicitet (Ida)** 14
- **Delkonklusion 1 (Ida)** 16

Forbud og selvbestemmelse (Maya) 17

- **Delkonklusion 2 (Maya)** 23

At være dansker (Anne Cecilie) 24

- **Delkonklusion 3 (Anne Cecilie)** 28

Konklusion (Lovis) 29

Anbefalinger (Alle) 31

Noter 34

Litteratur 34

Indledning

Siden forbuddet mod pigeomskæring blev indført i Danmark i 2003, er der periodisk blusset heftige debatter og diskussioner op om, hvorvidt rituel drengeomskæring skal undergå et lignende forbud (Dalsbæk 2009:9). I Danmark praktiseres drengeomskæring hovedsagligt af jøder og muslimer af kulturelle og religiøse årsager (ibid.:35). De forsvarer deres ret til at omskære, ved at pege på, at retten til at omskære er indbefattet af retten til at praktisere sin religion, som er en ret de har i kraft af menneskerettighederne (IMR 2014). Men også de, der er for et forbud mod omskæring påberåber sig menneskerettighederne. De mener, at omskæring er brud på barnets ret til sundhed og selvbestemmelse. Institut for Menneskerettigheder (IMR) har vurderet, at hverken omskæring eller et forbud mod omskæring er brud på menneskerettighederne (ibid.). Hermed er spørgsmålet, om hvorvidt omskæring skal forbydes eller ej, ikke et menneskeretligt men et politisk spørgsmål, som folketinget skal tage stilling til (ibid.).

Det er med baggrund i ovenstående debat, at denne rapport er blevet udarbejdet i et samarbejde mellem Institut for Antropologi og IMR. Rapporten er en besvarelse på et opdrag, givet af IMR, om at undersøge holdningen til omskæring blandt praktiserende grupper eller religiøse samfund. Vi har indsnævret undersøgelsen til kun at fokusere på jøder i København, og udvidet undersøgelsens fokus til ikke kun at være en holdningsundersøgelse. Vores problemformulering lyder som følger:

Hvilken social og kulturel betydning har omskæring for det jødiske samfund i Danmark? Hvilke konsekvenser har debatten om et forbud mod omskæring for danske jøder, og hvordan kan IMR bedst muligt rådgive folketinget om, hvordan de kan tage hensyn til jøderne i deres håndtering af spørgsmålet om, hvorvidt der skal indføres et forbud mod rituel omskæring af drenge?

Værd at notere:
***Omskæring* er den medicinske betegnelse for, at forhuden på penis fjernes.**

***Omskærelse* er den rituelle og kulturelle handling, der foretages, når et jødisk drengebarn bliver omskåret.**

Vi vil først give en introduktion af undersøgelsens metode og omfang. Herefter vil vi give et kort historisk oprids af det jødiske samfunds plads i Danmark samt beskrive, hvordan situationen ser ud i dag. Vi vil vise, at selvom de danske jøder i høj grad er velintegrerede i Danmark, har de en oplevelse af at være under pres. Denne følelse kan blandt andet spores til terrorangrebet mod den jødiske synagoge i 2015 og forbuddet mod rituel jødisk slagtning i 2014 samt en lang historie med jødeforfølgelse og antisemitisme.
Dernæst vil vi undersøge, hvilken betydning omskærelse har for danske jøder. Vi vil beskrive ritualets religiøse baggrund men argumentere for, at omskærelse også har en anden betydning blandt jøder i Danmark, eftersom mange danske jøder ikke anser sig selv som religiøse men som sekulære eller kulturelle jøder. Derfor vil vi argumentere for, at jødedom

kan anses som en *etnicitet,* hvilket er en kulturel identitet, og at det jødiske samfund i Danmark i høj grad er et kulturelt og ikke kun et religiøst fællesskab. Vi vil argumentere for, at rituel omskæring kan anses som en måde, hvorpå jøder bekræfter deres plads i det jødiske fællesskab og opnår en følelse af at have noget tilfælles på trods af forskelligartetheden af det dansk-jødiske samfund. Vi vil vise, at jøderne ikke er enige om, hvor vigtig omskærelsen er for jødisk identitet og tilhørsforhold, men at langt de fleste er imod et forbud mod omskæring. Vi vil herefter undersøge, hvad debatten om et forbud mod rituel omskæring af drengebørn har af konsekvenser for det jødiske samfund. Vi vil argumentere for, at debatten om et forbud skal ses i forlængelse af de førnævnte begivenheder, der får jøderne til at føle sig pressede. Desuden vil vi vise, at debatten om et forbud for jøderne signalerer, at de ikke selv er i stand til at tage vare på deres egne og børns interesser, og forårsager, at de holder fast i deres ret til at omskære deres børn, også selvom de ikke finder omskærelsen vigtig for det at være jøde. Endvidere vil vi vise, at jøderne ikke kun identificerer sig som jøder, men også som danskere. Vi vil argumentere for, at debatten om omskæring fremmedgør dem fra det danske samfund ved at kritisere deres måde at være dansker på. Slutteligt vil vi på baggrund af rapporten anbefale, at IMR rådgiver folketinget til ikke at indføre et forbud mod rituel drengeomskæring, og derudover komme med en række anbefalinger til, hvordan IMR kan rådgive folketinget om, hvordan de kan tage hensyn til jøderne i deres håndtering af omskæringsspørgsmålet.

Præsentation af felten

Denne undersøgelse er foretaget på baggrund af en omfangsrig indsamling af data fra debatbøger, dokumentarer, kronikker og akademisk litteratur om omskæring. Disse data har vi efterfølgende suppleret med 7 kvalitative interviews af hver en 1-2 timers varighed, med

informanter med forskellig beskæftigelse, alder, køn og tilknytning til det jødiske samfund i Danmark, der alle har det til fælles, at de definerer sig selv som jøde. Alle informanter har vi givet pseudonymer for at bevare deres anonymitet.

Den indledende research har haft stor betydning for ordlyden i henvendelserne til informanterne og formuleringen af spørgsmålene i de enkelte interviews. Baggrundsresearchen har blandt andet vist, at vendinger som "overgreb mod børn" (Information 2013) og "lemlæstelse" (DR 2014) er blevet anvendt ofte i debatten om drengeomskæring. I lyset af, hvad der kan betragtes som hårde beskyldninger, har vi i udførelsen af interviewene været særlig opmærksomme på, at omskæring er et stærkt politiseret og sensitivt emne at diskutere for medlemmer af det jødiske samfund. Flere af informanterne har udtrykt, at de bevidst har taget afstand fra debatten, fordi den er blevet mere og mere "betændt". I de pågældende interviews har vi således lagt særlig vægt på ikke at indtage en konfronterende position og desuden fra start at tydeliggøre undersøgelsens formål og IMRs rolle.

For at kunne argumentere for, hvordan debatten om et forbud har påvirket jøderne i Danmark, vil vi i det næste afsnit kort redegøre for sammensætningen af det dansk-jødiske samfund, den historiske baggrund og desuden begivenheder i nyere tid, som er nødvendige at fremhæve for at forstå den kontekst, som debatten om et forbud skriver sig ind i.

Jøder i Danmark

De første danske jøder flyttede efter invitation fra Christian IV til Danmark i 1622 (Blum 1972:19). I de efterfølgende næsten 400 års jødiske historie i Danmark har der været periodiske tilstrømninger af jødiske tilflyttere fra både Øst- og Vesteuropa, Rusland og Israel (ibid.). Dette har medført, at det jødiske samfund i Danmark altid har været og fortsat er et meget heterogent samfund (Buckser 2003:4). I dag anslås det, at der er omtrent 7000 jøder i Danmark, hvoraf 2000 er medlemmer af mosaisk trossamfund. Derudover findes der to mindre jødiske menigheder i Danmark samt en række selvstændige jødiske foreninger og institutioner (ibid.:8). Majoriteten af danske jøder er ikke medlemmer af et trossamfund, selvom de identificerer sig etnisk, kulturelt og historisk med jødedommen (ibid.).

Den amerikanske antropolog Andrew Buckser (2003) har lavet adskillige og længerevarende undersøgelser af det jødiske samfund i København. Ifølge ham skal det dansk-jødiske samfund ikke ses som et samfund i klassisk forstand, som er homogent indadtil og skarpt afgrænset udadtil. I stedet skal det opfattes som en værktøjskasse af religiøse og kulturelle elementer, som individet kan trække på for at definere sig selv i en verden under konstant forandring (ibid.:5). I en længere gennemgang af de københavnske jøders historie argumenterer Buckser for, at jøderne i de første 200 år af den dansk-jødiske historie holdt sig isoleret fra det danske samfund, hvorved der var meget få konfrontationer mellem jøder og danskere (ibid.:22-23). I takt med at jøderne fik flere arbejdsområder og rettigheder i det danske samfund ændrede dette sig imidlertid, og mange danske jøder søgte aktivt at integrere sig i det danske samfund ved at udfase bestemte aspekter af jødedommen. For eksempel blev hebraisk udskiftet med dansk som hverdagssprog, og langt størstedelen af de danske jøder skiftede den traditionelle sorte jødiske beklædning ud med almindeligt tøj og begrænsede brugen af kalot til synagogen

(ibid.:50-55). Når det i dag overhovedet er relevant at tale om jøder som en gruppe i det danske samfund skyldes det, at der på trods af den store diversitet i omgangen med jødedommen stadig er en stærk følelse af fællesskab blandt danske jøder, som stammer fra en fælles historie og fælles traditioner (ibid.:216).

En konfliktfyldt fortid og samtid

I en bredere historisk kontekst har særligt livet i diaspora, antisemitisme og europæiske jødeforfølgelser haft betydning for jødernes selvforståelse. Livet i diaspora har, ifølge mange jøder inklusiv vores informanter, gjort det jødiske folk gode til at tilpasse sig de samfund, de flytter til (Goldberg 2003:5). Integrationen har dog ikke været smertefri, eftersom de jødiske samfund overalt er blevet mødt med mistro (ibid.:7). Jøder er som gruppe blevet forfulgt og diskrimineret gennem historien (Buckser:2-3). Dette gælder både mindre angreb som den Literære og Korporlige jødefejde i Danmark i henholdsvis 1813 og 1819-1820 og større angreb som masseudryddelsen af jøder i Europa under 2. Verdenskrig (Buckser 2003:30,34). Angreb på jøder er dog også sket i nyere tid. Senest og mest offentligt blev synagogen i Krystalgade ramt af et terrorangreb i midten af februar 2015, hvor en jødisk mand blev dræbt (TV2 2015). Desuden blev der i 2014 indberettet 53 antisemitiske hændelser i Danmark, hvoraf 5 kategoriseres som overfaldssituationer og fysisk chikane (Sameksistens 2014). I citatet nedenfor udtrykker informanten Felix, hvordan han mener, terrorangrebet mod synagogen har påvirket det jødiske samfund i Danmark. Ifølge ham føler en meget integreret gruppe sig nu pludselig adskilt fra resten af samfundet. Også andre informanter giver udtryk for, at de i den senere tid ikke har set sig som en lige så integreret del af det danske samfund, som de tidligere har følt, de var.

D*et jødiske samfund har en lang tradition for at deltage i offentlige og politiske debatter og sådan nogle ting. Men når der så sker sådan noget, som der for eksempel skete d. 14. februar, så bliver man jo udskilt på en eller anden måde, fordi så viser det sig måske, at man ikke er en så stor en del af [det danske samfund]* – Felix, studerende.

Derudover har Israel-Palæstina konflikten, ifølge vores informanter, medvirket til en udvidet distance mellem jøder og andre danske borgere. Israel er en jødisk stat og italesættes som jødernes hjemland, og derfor er danske jøder blevet set som repræsentanter for denne konflikt og blevet kritiseret af personer, som står på den palæstinensiske side af konflikten. En informant udtaler i et interview:

Og det, der så er sket, er, at vi under nogle omstændigheder begynder at blive defineret som noget særligt, og som nogen man vil true, fordi den her Israel-Palæstina konflikt siver ind. Og det er både fra det danske samfund, men i særlig grad selvfølgelig fra indvandrere fra både Palæstina og fra de arabiske lande – Daniel, forsker.

Slutteligt er Fødevarestyrelsens forbud mod slagtning af dyr uden bedøvelse af betydning for den kontekst, omskæringsdebatten falder ind i. Forbuddet blev indført i februar 2014 og indebærer et de facto forbud mod jødisk og religiøs slagtning (schægtning) (Fødevarestyrelsen 2014). Dette forbud blev ved dets indførelse kritiseret af Europarådet, som anså det for at være et brud på jøders og muslimers religiøse rettigheder (Information 2014). Om forbuddet mod schægtning udtaler Daniel:

Schægtning kan man sige… der er mange jøder i Danmark som ikke holder Kosher, så på den måde er det en mere abstrakt ting, som godt kan føles overgrebsagtigt, Selvom jeg ikke holder kosher til dagligt, så vil jeg sige, at retten til at holde kosher, er noget vi skal holde i hævd – Daniel, forsker.

I citatet kan det ses, at Daniel opfatter forbuddet mod schægtning som en indskrænkelse af sine rettigheder. Og det er i lyset af denne opfattelse af indskrænkede rettigheder, at man må opfatte et eventuelt forbud mod omskæring af drengebørn.

I lyset af jødernes historie og samtid vil vi i de følgende afsnit præsentere, hvad omskærelse betyder for danske jøder, hvordan jøderne betragter deres plads i det danske samfund i dag, og hvordan omskæringsdebatten har påvirket dem. Næste afsnit vil behandle religiøs og kulturel betydning af omskærelse blandt jøder i Danmark, samt hvorfor det er brugbart ikke kun at se jødedommen som et religiøst fællesskab, men derimod er fordelagtigt også at betragte det som et etnisk fællesskab.

Omskærelsens betydning

Omskærelse fra et religiøst perspektiv

Den jødiske betegnelse for omskærelse er *Brit Milah*, hvilket er hebraisk og betyder omskærelsespagten (Mosaisk Troessamfund 2012). Den religiøse begrundelse for omskærelsen er at finde i Det Gamle Testamente, hvor Gud laver en pagt med Abraham (Glick 2005:14). Gud lover Abraham en stor slægt, hvis Abraham til gengæld omskærer sine sønner og alle drengebørn, der nedstammer fra ham. Gennem omskærelsen vil pagten med Gud blive

ført videre (Dalsbæk 2009:35). I en religiøs fortolkning nedstammer alle jøder altså fra Abraham, hvilket markeres ved omskærelsen (Glick 2005:14). Hermed kommer man tættere på Gud ved at blive omskåret (ibid.). Dette afspejler sig i et interview med Max:

Det [at jeg er omskåret] betyder, at jeg er en del af jødedommen, det betyder at jeg føler mig tættere på mine familiære generationer gennem tiderne. Jeg føler at jeg er tættere på noget guddommeligt, at jeg som person bliver tættere på noget guddommeligt ved at have opfyldt det. – Max, religiøs.

Det jødiske samfund i Danmark er, som tidligere nævnt, meget forskelligartet, og alene i København er der tre forskellige synagoger med forskellige kulturelle og religiøse praksisser (Buckser 2003:8). Max kommer jævnligt i hovedsynagogen i Krystalgade, så hans udlægning af omskærelsens religiøse betydning er ikke repræsentativ for alle religiøse tolkninger af jødedom.

I det følgende afsnit vil vi beskrive, hvordan omskærelse skaber en følelse af fællesskab for både religiøse og ikke-religiøse jøder.

Omskærelse skaber fællesskab

”

Om det jødiske fællesskab:

For størstedelen af jøderne, så betyder det at blive omskåret, at man er en del af det jødiske fællesskab - Felix, studerende.

Det [omskærelsen] er en del af et tilhørsforhold, som handler om at man i de sidste 2000 år, specielt os der har boet i diaspora, som ikke har haft andet med Israel at gøre, end at vi besøger det en gang imellem, har markeret et særligt fællesskab inden for jødiske rækker – Daniel, forsker.

Hvis der ikke er nogle traditioner til at bære det fællesskab igennem, så er der jo ikke noget fællesskab – Max, religiøs.

”

Vores informanter lægger stor vægt på omskærelsens betydning som en indskrivelse i det jødiske fællesskab og omskærelsen som et bærende element i dette fællesskab.
Men i Danmark, hvor kun de færreste jøder kommer regelmæssigt i synagogen, og motivationen for at komme for størstedelen er social frem for religiøs, er det ikke primært et religiøst fællesskab, de refererer til. Gitte fortæller om, hvorfor hun som ikke-religiøs konverteret jøde kommer i synagogen:

Det tror jeg Bent Melchior [tidligere dansk overrabbiner] *engang sagde meget, meget tydeligt. Han sagde: "Hvis jeg vil bede til Gud, så kan jeg gøre det hjemme i min stue, men hvis jeg vil høre, hvordan tante Gerda har haft det på Mallorca, så bliver jeg nødt til at gå hen i synagogen." Det var sådan en utrolig fin måde og beskrive, hvad det er, vi bruger religionen til* - Gitte, konvertit.

Omskærelsen er således ikke kun en indskrivelse i et religiøst fællesskab, men også i et socialt fællesskab. Daniel kalder desuden omskærelsen for en kulturoverførsel og en måde at overføre en del af sin sjæl til sit barn, mens Max, selvom han er religiøs, også betegner omskærelsen som et symbol på, hvem man er, og hvad man kommer af.

Det [omskærelsen] er en kulturoverførsel, som barnet er en del af, og som er kardinal i den jødiske befolkning, det jødiske fællesskab - Daniel, forsker.

Og jeg tror også at omskærelsen ligger lidt i det der, du skal ligesom forstå, hvor du kommer fra. Hvordan du lever dit liv, det er op til dig, men her er et symbol på, hvem du er - Max, religiøs.

Omskærelsen indfører altså også jøder i et kulturelt fællesskab. Jøder i Danmark identificerer fortrinsvis sig selv som kulturelle eller sekulære jøder frem for religiøse jøder, og både religiøse og ikke-religiøse jøder beskriver religion som en lille del af det dansk-jødiske samfund (Buckser 2003:105). Dette er med til at understøtte, at omskærelsen ikke kun har en religiøs, men også en kulturel betydning. Dog er det vigtigt at forstå den religiøse baggrund, da omskærelsen bunder i noget religiøst, og for nogle jøder, som eksempelvis Max, stadig er af religiøs betydning.

Imidlertid er ikke alle vores informanter enige i, at omskærelse er et væsentligt element i jødisk identitet og tilhørsforhold, som følgende udtalelser viser:

Altså, for mig tror jeg aldrig rigtig det [omskærelse] har været det, som har haft en stor betydning for min jødiske identitet. For mig har det mere været det kulturelle. Altså den måde man er på overfor andre mennesker og ens relationer til andre mennesker og den måde, man deler mad på – Ole, studerende.

Der er faktisk jødiske unge, der vokser op og synes det er underligt, de er blevet omskåret, og de føler sig fjern fra hele denne her tradition. Og de ville meget hellere have beholdt deres forhud eller dele af den - William, akademiker.

William tilføjer dog, at han kun kender til ganske få, som ønsker de ikke var blevet omskårede. For de fleste af vores informanter samler omskærelsen jøderne i et praktiserende fællesskab. Ud fra disse interviews giver det derfor mening at se omskærelsen som noget essentielt og betydningsbærende for mange danske jøder, idet ritualet markerer det, som vi i følgende afsnit vil betegne som ikke blot et religiøst men også et etnisk fællesskab.

Jødedommen som etnicitet

Når størstedelen af danske jøder ikke betragter sig selv som religiøse, men stadig karakteriserer sig selv som jøder, kan det være fordelagtigt at dreje fokus væk fra jødedom som en religion over til jødedom som en *etnicitet.* Vi definerer etnicitet som en kulturel opdeling af mennesker (Comaroff 1997:76). En etnisk identitet er noget, man konstituerer og

vedligeholder gennem handlinger (Barth 1998 [1969]), men den opfattes ofte som noget, man bliver født med og ikke kan frasige sig (Hutchinson 2000). Jødisk identitet opfattes som noget, man bliver født med, i kraft af at man defineres som jøde, hvis ens mor er jøde (Buckser 2003:89). Selvom en jøde vælger at konvertere til en anden religion, vil personen derfor stadig anses som jøde (ibid.:217). Dette er dog ikke ensbetydende med, at man føler sig jødisk. For at føle sig som jøde kan man derfor gennem handlinger markere sin jødiskhed ved at følge traditioner og udføre særlige ritualer og praksisser som for eksempel omskærelsen, hvilket nedenstående citat viser.

Jeg føler mig som en stor del af det jødiske samfund, jeg er ikke religiøs, men jeg holder helligdage, og jeg definerer mig selv som værende af jødisk identitet, og det betyder at det er en enorm stor del af min identitet - Felix, studerende.

Denne overholdelse af ritualer er ikke religiøst motiveret, ifølge de fleste af vores informanter, men snarere noget, der bekræfter deres jødiske identitet, hvilket understøtter vores brug af det etniske perspektiv på jødedommen.

Ved at betragte jødedommen som en etnicitet, vil vi argumentere for, at omskærelsen kan ses som en etnisk i*dentifikationsmarkør*. Identifikationsmarkører er egenskaber, som en etnisk gruppe har tilfælles (Barth 1998 [1969]:16). Det kan for eksempel være hudfarve, sprog og territorium såvel som særlige kulturelle praksisser. Begrebet kommer fra den norske antropolog Fredrik Barth (1998[1969]), som argumenterer for, at etniske grupper vedligeholdes aktivt af medlemmerne gruppens medlemmer ved at fremhæve de identifikationsmarkører, der adskiller en etnisk gruppe fra andre etniske grupper. Når disse

fælles identifikationsmarkører fremhæves, nedtones interne kulturelle forskelle i den etniske gruppe, og dette opretholder fællesskabet (ibid.:16).

Vi argumenterer for, at omskærelsen fungerer som en etnisk identifikationsmarkør i jødedommen. Vi har vist at omskærelsen symboliserer jødisk identitet og tilhørsforhold. Desuden skaber det en form for fællesskabsfølelse mellem jøderne. Omskærelsen er med til at definere det jødiske fællesskab i en dansk kontekst i kraft af, at majoriteten af befolkningen ikke praktiserer rituel omskæring. At lægge vægt på det at være omskåret kan altså ses som en måde, hvorpå jøderne opnår en følelse af fællesskab og enshed på trods af store interne forskelle som ophav, grad af religiøsitet og praktisering af andre jødiske ritualer.

Delkonklusion 1

Omskærelsesritualet bliver både praktiseret på baggrund af religiøse, kulturelle og sociale incitamenter. For de fleste af vores informanter samler omskærelsen jøderne i et religiøst, kulturelt og socialt fællesskab, hvor man gennem handlingen bekræfter tilhørsforholdet og sin jødiske identitet. Omskærelsen er derfor et vigtigt element i jødernes selvopfattelse. Ved at betegne jødedommen som en etnicitet frem for en religion kan omskærelsen opfattes som en identitetsmarkør, der er med til at konstituere fællesskabet og identiteten i jødedommen. Dog er omskærelsen ikke essentiel for alle danske jøder.

I det følgene afsnit vil vi behandle, hvilken signalværdi et forbud mod omskæring har for danske jøder med henblik på at forklare, hvorfor de reagerer så stærk på diskussionerne om et forbud.

Forbud og selvbestemmelse

"

Om et forbud

Jeg er ret sikker på, det ville have den effekt på sigt, at der ikke ville være flere jøder tilbage i det danske samfund – Daniel, forsker.

Det ville bidrage til at sige, at vores historie her er færdig nu – William, akademiker.

Politisk ville det være at sige til det jødiske samfund, at "I er ikke velkomne mere. Nu syntes vi ikke jeres religion er velkommen mere" - Felix, studerende.

Hvis du forbyder omskæring i Danmark, så er det ikke engang at rive gulvtæppet væk under jøderne, det er at rive hele gulvet ud. Og så falder vi, og så tager vi et andet sted hen. Det er noget helt fundamentalt, der ryger. Det er muligheden for at være jøde i Danmark – Max, religiøs.

Det jødiske samfund ville være meget, meget utilfredst med det. Jeg vil sige, at flere og flere vil flytte til Israel – Paul, studerende.

"

Hvad, et forbud mod drengeomskæring i Danmark vil betyde for de danske jøder, er noget alle informanterne forholder sig til, og det er et emne, der er bred enighed om. Vores informanter mener, at et forbud vil føre til en udstødelse af jøderne og i værste fald enden på jødedommen i Danmark (se ovenstående tekstboks).

Den norske antropolog Thomas Hylland-Eriksen (1995) beskriver et aspekt af gruppeidentifikation, som vi finder det interessant at inddrage i lyset af jødernes holdning til et forbud mod drengeomskæring. Ifølge Hylland-Eriksen gælder det, at graden af sammenknytning internt i en gruppe afhænger af graden af pres, som gruppen udsættes for udefra (Hylland-Eriksen 1995:428). Et pres er en følelse af en indskrænkelse af muligheden til at handle eller en følelse af fjendtlighed mod sig selv eller sin gruppe fra andre grupper eller individer (ibid.). Gennem de interviews, vi har foretaget, er det blevet tydeligt for os, at kravet om et forbud mod drengeomskæring føles som et pres for det jødiske samfund:

Hvis der kommer et forbud vil nogle opleve det som et alvorligt tryk. […] Nu har vi levet som integrerede, sekulære, assimilerede grupper i det danske samfund i 50-60 år eller mere. Men nu er trykket på alle måder så stort, at nu synes vi, det er nok – William, akademiker.

Det, der er særligt interessant, er imidlertid, at et forbud opleves som et kæmpe pres, selv for dem som ikke synes, at omskæring er en nødvendighed for at have et jødisk tilhørsforhold. For eksempel udtaler William tidligere i interviewet:

Hvis jeg fik en søn, er jeg slet ikke sikker på, at jeg ville lade ham omskære. Men et forbud ville være noget andet. Jeg mener, at et forbud ville være langt, langt ude - William, akademiker.

For at forstå den bagvedliggende årsag til folks reaktioner under pressede forhold understreger antropologen Harri Englund (2009[2006]), at man må betragte, hvordan historiske processer såvel som nylige tiltag har betydning for og påvirker denne reaktion

(Englund 2009[2006]:246-247). Hvis vi ser omskæringsdebatten isoleret fra konteksten, kan det for mennesker uden for det jødiske samfund virke overdrevet at betragte et forbud mod omskæring som et alvorligt pres. Men forbuddet skal, med Englunds pointe, ikke ses som en isoleret hændelse. Forbuddet skal derimod ses som det nyeste tiltag i en række af hændelser, der tilsammen konstituerer et alvorligt pres på jøderne. Som beskrevet i den indledende præsentation af felten, har jøderne siden bibelsk tid levet i diaspora, de er blevet forfulgt i Europa i mange hundrede år og særligt voldeligt i den første halvdel af 1900-tallet. Sammen med Israel-Palæstina konflikten udgør dette de historiske processer bag reaktionen mod et forbud. Af nyere tiltag bør forbuddet mod schægtning og angrebet på synagogen i Krystalgade i februar 2015 betragtes som betydningsfulde. Når alle disse faktorer tages i betragtning bliver det tydeligt, at et forbud rent faktisk føles som et stort pres for de danske jøder på grund af en række konkrete begivenheder.

I det foregående afsnit argumenterede vi for, at mange danske jøder forbinder omskærelse med at høre til det jødiske fællesskab. Selvom de fleste af informanterne var enige om dette, var de imidlertid langt fra enige om, hvad det betyder for fællesskabet ikke at omskære sine børn. Nogle informanter mente, det ville være katastrofalt for det jødiske samfund, mens andre forudså, at ritualet ville forsvinde af sig selv, hvilket de ikke syntes var problematisk. Dette mener vi indikerer, at der er mere end religiøse og fællesskabskonstituerende aspekter på spil, når man taler om et forbud. I det følgende vil vi argumentere for, at debatten om et forbud forårsager en følelse af mistillid fra det øvrige danske samfund. Vi vil desuden beskrive, hvad denne følelse betyder for jødernes reaktion på debatten om et forbud. Om et forbud udtaler informanten Daniel:

Jeg tror faktisk, at de her diskussioner får flere folk til at vælge at lade sig omskære, fordi tryk altid avler en eller anden form for modtryk. […] Og derfor tror jeg sådan nogle ting her, de bliver kontraproduktive – Daniel, forsker.

At *tryk altid avler modtryk,* mener vi, har særlig interesse i analysen af et forbuds betydning. I ovenstående citat lægger Daniel nemlig op til en diskussion, som var gennemgående hos alle vores informanter. Ved at debattere om jøderne selv skal have ret til at bestemme, hvorvidt deres børn skal omskæres eller ej, udløses der en modreaktion blandt jøderne, der får dem til at insistere på deres ret til at omskære og hermed evnen til selv at bestemme. Selv for de af vores informanter, som ikke taler udelukkende positivt om omskærelse, symboliserer et direkte forbud en krænkelse af deres evne til at varetage deres eget, deres børns og det jødiske samfunds interesser. Gitte udtrykker det således:

Det er sådan lidt "vi ved bedre end jer uvidende hedninge, så vi kommer og fortæller jer, hvordan i skal gøre." […] Jeg har det bare sådan lidt, lad os lige selv finde ud af det. Vi skal nok finde ud af det. Men lad være med at komme og fortælle, når I ikke har nogen aktier i det – Gitte, konvertit.

For jøderne opfattes omskæringsdebatten som et pres, der kræver et modpres, fordi det signalerer, at jøderne ikke evner at tage selvstændige valg, og som samfund ikke evner at forme deres traditioner. Debatten om et forbud kriminaliserer endvidere de jødiske forældre ved at udstille dem som nogle, der begår brud på menneskerettighederne ved at lade deres børn omskære. Den amerikanske antropolog Jane K. Cowan skriver, at menneskerettighedssager ofte bliver udlagt i en tredelt struktur, der består af ofret, forbryderen og vidnet, selvom langt de fleste menneskeretlige konflikter er langt mere

moralsk flertydige (Turner et al. 2009[2007]:205). Når omskærelse italesættes som et menneskerettighedsbrud gør det børnene til ofre og forældrene til forbrydere i denne struktur. Denne fremstilling er imidlertid både forsimplet og problematisk, fordi den fremstiller jøderne som forældre, der ikke har deres børns bedste interesser på sinde. For vores informanter har det derfor været vigtigt at understrege, at omskærelse ikke sker ureflekteret blandt jøderne, men at de selv tænker over omskærelsens konsekvenser, og at den rituelle praksis vil blive standset øjeblikkeligt, hvis der bliver fundet bevis for, at omskæring er fysisk eller psykisk skadeligt:

Jeg kan virkelig ikke understrege det her nok. Det øjeblik, hvor man finder ud af: Det her er virkelig slemt, her er beviset, det ødelægger en jødes liv for resten af livet. Så er vi de første til at stoppe – Max, religiøs.

Hvis det var sådan, at jeg følte mig lemlæstet eller trådt på, så kunne jeg aldrig have drømt om at føre det videre til mine børn – Daniel, forsker.

Et påtvunget forbud signalerer imidlertid, at omverdenen ikke har tillid til dette. I stedet bliver de fortalt af det omkringliggende samfund, at en praksis, som det jødiske samfund har udført i 2000 år, er et overgreb og lemlæstelse af deres børn. Og den beskyldning reagerer jøderne på og presser tilbage på, og det gør de ved at fastholde deres ret til at omskære, selvom de ikke alle mener, at omskærelsen er essentiel for, at det jødiske fællesskab videreføres.

Den sudan-amerikanske menneskerettighedsforsker Abdullahi An-Na'im (2009[1992]) har beskæftiget sig med praksisser, der ligesom omskærelse, betragtes som et udtryk for en fælles tradition af de praktiserende, men som udefra ses som onde, inhumane eller degraderende (ibid.:69). Ifølge An-Na'im er det problematisk at indføre et forbud, da folk er mest tilbøjelige til at overholde menneskerettigheder, hvis de føler, at de giver mening ud fra deres egen kultur; hvis de har kulturel legitimitet (ibid.). Denne kulturelle legitimitet mener han kan opstå ud fra indre dialog og oplysning om de kulturelle normer, men den kan ikke komme af, at det omkringliggende samfund forsøger at tvinge deres fortolkninger af menneskeret ned over samfundet (ibid.:70). Vi ser en tydelig sammenhæng mellem An-Na'ims pointe og jødernes holdning til et forbud mod omskærelse. Flere af dem understreger nemlig, at det at have en kritisk debat om omskærings fordele og ulemper i sig selv ikke er et problem. Tværtimod opfattes debat som en naturlig og positiv ting, som får folk til at reflektere over praksissen. En informant fortæller for eksempel, hvordan debatten har ført til, at han nu stiller spørgsmålstegn ved noget, han tidligere opfattede som selvfølgeligt, hvilket han sætter pris på:

Jeg så en dag et program om det [hvor jøden Leo Milgrom forholder sig kritisk til omskærelsesritualet]*, og så tænkte jeg, at dét, at der er nogen der taler om det, betyder, at man begynder at tage stilling til, hvad man egentlig selv synes, i stedet for at det bare er tradition. Så jeg satte pris på, at der var nogen, som turde stille sig op i det her program* - Ole, studerende.

Han tilføjer, at debatten har været med til at afgøre hans beslutning om ikke selv at ville omskære sine fremtidige børn. Samtlige af vores informanter understreger dog, at det bør være en privat beslutning, hvorvidt man vil videreføre traditionen. Eftersom et forbud ikke

kun standser en praksis, men også har dybdegående konsekvenser for jødernes identitet, mener de, at det ikke er op til staten at beslutte. Det er altså ikke debat i sig selv, vores informanter reagerer på, men måden hvorpå debatten fremføres af modstandere mod omskæring.

Delkonklusion 2

I det jødiske samfund er der ikke enighed om, hvad det betyder for fællesskabet ikke at lade sine børn omskære. Der er imidlertid bred enighed om, at et *forbud* mod drengeomskæring i værste fald vil medføre enden på jødedommen i Danmark. Dette skyldes den stærke signalværdi i et forbud. Et forbud mod omskæring signalerer for det første, at der ikke er tolerance over for jødedommens traditioner i Danmark, og for det andet, at der ikke er tiltro til jødernes evne til at tage vare på deres børn interesser. Dermed er et forbud en form for pres, som jøderne føler sig tvunget til at presse tilbage på, hvorved debatten om et forbud kan vise sig at være kontraproduktiv og få jøderne til at sætte sig endnu stærkere imod et forbud. En anden måde at sætte sig imod en praksis er gennem indre dialog og information. Hermed kan man arbejde for at gøre retten til kropslig integritet til en kulturel legitim grund til at lade være med at omskære og derved lade jøderne bestemme selv.

At være dansker

”

Om at være dansk:

Jeg opfatter mig og har altid opfattet mig som dansk på alle mulige måder. Altså, det er mit sprog, det er min kultur – Daniel, forsker.

Jeg er dansker, jeg bor i Danmark, Danmark er mit hjem, jeg elsker Danmark, men jeg elsker også Israel - Felix, studerende.

Ja, jeg er jøde, og det ligger mig meget nært, men det danske ligger mig lige så nært - Max, religiøs.

Det skifter lidt, hvor meget jeg føler mig dansk, og hvor meget jeg føler mig jøde. Det er sådan lidt, hvad jeg bliver udsat for – Ole, studerende.

”

Ifølge den fransk-jødiske filosof Léon Askénazi (1984) er jødisk identitet en bindestregsidentitet, fordi den altid er forbundet med noget andet, specielt en nationalitet (ibid.:141). Selvom nogle danske jøder føler et nationalt tilhørsforhold til staten Israel, gælder det bestemt ikke for alle, og for langt de fleste af vores informanter er det tydeligt, at det er tilhørsforholdet til Danmark som nation, der er vigtigst for dem. For eksempel udtrykker Daniel og Max:

Dansk med stort D; sådan tror jeg at langt, langt, langt, langt de fleste, altså 95 % af alle danske jøder, opfatter det. At de er danskere først og fremmest. Det jødiske spiller en lige så stor rolle, men de er danske som nation, som en national ting. De er ikke Israelere. De er danskere – Daniel, forsker.

Der er mange, der siger: "[…] hvorfor skal vi bruge vores skattepenge på at beskytte dem. De kan bare tage hjem." Så er det lidt sådan, "dem" og "de". "Hjem", hvad er hjem? Israel? Okay, hvis det er det de mener, så må de jo sige "til Israel", for med al respekt, hjem, det er der, hvor du føler dig hjemme, og det er for 98 % af de danske jøder nu engang Danmark – Max, religiøs.

Den franske sociolog Erik Cohen (2013) argumenterer med reference til Askénazis bindestregsidentitet for, at det er en egenskab ved selve den jødiske identitet, at den udtrykkes forskelligt i forskellige lande, fordi det omkringliggende samfunds værdier og politikker påvirker, hvad jøder mener, det vil sige at være jøde (Cohen 2013:178). Ifølge Cohen fremhæver amerikanske jøder religion som det vigtigste aspekt af jødisk identitet, mens jøder fra den tidligere Sovjetunion fremhæver holocaust og israelske jøder fremhæver både religion, holocaust og sprog som vigtige aspekter (ibid.:179). På samme måde vil vi nu vise, at de danske jøder er jødiske på en særlig dansk måde, hvor værdierne i det omkringliggende danske samfund spiller ind på, hvordan de føler sig jødiske.

Ifølge den danske religionsforsker Peter Lüchau mener kun 30 % af den danske befolkning, at det er vigtigt at være kristen for at være dansker (Kristeligt Dagblad 2008). Til sammenligning mener over 90 %, at det vigtigste for at være dansker er at kunne tale dansk, at respektere lovene og at føle sig dansk. På den baggrund konkluderer Lüchau, at religion

ikke længere er det, der holder landet sammen. Dette er en tendens, vi i høj grad også bemærkede hos vores jødiske informanter; langt størstedelen af dem sagde eksplicit, at de ikke var religiøse, og at det ikke var religion, som bandt dem sammen i det jødiske samfund. Derimod lagde de fleste informanter som tidligere nævnt vægt på, at de *følte* sig jødiske, og at det var det vigtigste. I en antologi om den jødiske minoritet skriver den danskfødte jøde Poul Melchior (2005) endda, at selv jøder, der som ham selv vælger at bosætte sig i Israel, frasiger sig aldrig den verdensanskuelse og de kulturelle og social værdier, de er vokset op med i kraft af deres danske nationalitet (ibid.:90).

Den eneste statistiske undersøgelse vi har kunnet finde på dette område er fra 1972, hvor 5499 personer, som selv definerede sig som jøder, besvarede spørgsmålet: Hvordan oplever du dig selv?

Af de adspurgte svarede
47 % først og fremmest dansk
41 % dansk jøde
12 % kun jøde

Forfatteren bag undersøgelsen konkluderer på baggrund af tallene, at jøderne har en dobbelt loyalitet, fordi de samtidigt forsøger at bevare deres etniske kulturarv og deltage i værtsfolkets kultur (Blum 1972:145).

På baggrund af denne identitetsdiskussion argumenterer vi for, at den danske del af en dansk-jødisk identitet er lige så vigtig for de danske jøder som den jødiske – både fordi de bevidst

definerer sig selv som danske, hvilket kan ses af tekstboksen øverst i afsnittet, og fordi danske værdier er inkorporeret i deres version af jødedommen.

Jødernes danske identitet er derfor vigtig at holde sig for øje, hvis man vil forstå, hvorfor debatten om omskærelse rammer det jødiske samfund så hårdt. Ud fra disse indsigter argumenterer vi for, at debatten rammer jøderne på deres danske identitet, idet debatten for dem udtrykker, at samfundet ikke anerkender deres måde at være dansk på til trods for, at de selv føler sig som fuldt ud danske og ligeværdige medlemmer af det danske samfund. Informanten Daniel udtrykker det således:

Jeg lever i en dansk kristen kontekst, og jeg tager alle de kristne symboler som en del af min egen organisme. Men her er der lige pludselig nogen, der siger: ved du hvad, du er altså forskellig, og den forskellighed, som du har, den er farlig, og den er ikke til at holde ud, og det vil vi gerne forbyde dig - Daniel, forsker.

Den amerikanske antropolog Sharon Hutchinson (2000) argumenterer for, at det i konflikter er svært at opretholde evnen til at skifte mellem forskellige identiteter (ibid.:8). Alle vores informanter opfatter i høj grad omskæringsdebatten som en konflikt, der begrænser deres mulighed for selv at definere deres identitet. I stedet føler de sig tvunget til enten at fraskrive sig den jødiske del af deres identitet og gennem assimilation blive ”rigtige” danskere eller at forsvare deres jødiske identitet og så miste retten til at føle sig danske. Deres bindestregsidentitet som dansk-jøde er der ikke plads til i konflikten:

Der er så mange, der spørger: "nå, er du jøde eller er du dansker?". Jamen jeg er en dansk jøde, en jødisk dansker, hvordan man nu end vender og drejer det – Max, religiøs.

Noget som jeg aldrig har skullet tage stilling til før, er jeg dansker eller er jeg jøde, er jeg det ene eller det andet? Det føler jeg, at jeg bliver tvunget til at tage stilling til på grund af de her omstændigheder - Daniel, forsker.

Et af problemerne for de danske jøder er altså, at de i omskæringsdebatten kun bliver omtalt som jøder. Dette er blandt andet en konsekvens af, at debatten i høj grad handler om menneskerettigheder. De rettigheder, der potentielt kan beskytte jødernes ret til at omskære deres drengebørn, er alle rettigheder der omhandler religion og kultur (IMR 2014). Dette bevirker, at man i et rettighedsperspektiv kun fokuserer på jødernes jødiske identitet. At et forbud mod omskæring vil påvirke danske jøder på en række andre områder og blandt andet betyde, at jøderne føler sig ekskluderet fra Danmark, selvom de opfatter sig som danskere, bliver let overset, hvis man kun fokuserer på rettigheder. Diskussionen om omskæring er altså ikke kun et spørgsmål om at vægte det jødiske fællesskab over for barnets ret til sundhed og selvbestemmelse. Det er for jøderne også et spørgsmål om retten til at være en del af det danske nationale fællesskab, og debatten har konsekvenser for deres danske identitet.

Delkonklusion 3

Jødisk identitet er en bindestregsidentitet, som for de danske jøder hænger sammen med et nationalt tilhørsforhold til Danmark. For de danske jøder er den danske del af deres identitet

lige så vigtig som den jødiske. Omskæringsdebatten har den konsekvens, at de danske jøder føler sig pressede på deres danske identitet, idet de føler, at de bliver defineret alene på baggrund af den jødiske komponent i deres identitet. I stedet for at have plads til både at være danske og jødiske blive de pressede til at vælge mellem de to dele af sig selv, fordi deres version af at være dansker, hvor man er jødisk og følger jødiske traditioner, ikke længere er en legitim måde at være dansk på. Dette skaber en fremmedgørelse af jøderne over for resten af det danske samfund.

Konklusion

Selvom jødisk omskærelse er funderet i religion, har omskærelse i en dansk-jødisk kontekst, hvor de fleste jøder er sekulære eller kulturelle, også en kulturel og social betydning. Omskærelse er med til at give en følelse af fællesskab og af at have noget tilfælles i et heterogent jødisk samfund. Det er dog ikke alle jøder, der tillægger omskærelse en stor betydning for jødisk identitet og tilhørsforhold til det jødiske fællesskab. Imidlertid hersker der bred enighed blandt jøderne om, at et forbud mod rituel drengeomskæring ikke er acceptabelt. Dette er i højere grad en konsekvens af, at det bliver diskuteret, om der skal indføres et forbud mod omskærelse, end et resultat af, at omskærelsen er essentiel for jøderne. Debatten om rituel omskærelse af drengebørn sender et signal om, at jøderne ikke selv er i stand til at tage vare på deres børns interesser og vurdere, hvilke praksisser, som i denne forbindelse er hensigtsmæssige at videreføre. At lave et forbud mod omskæring er for jøderne en underkendelse af, at de selv forholder sig kritisk til og reflekterer over deres ritualer og traditioner, herunder omskærelse. At gøre omskæring ulovligt vil desuden kriminalisere de jødiske forældre, og fremstille dem som mennesker, der bevidst har gjort skade på deres børn. Dette medfører, at selvom ikke alle jøder betragter omskærelse, som et

afgørende element i det at være jøde, holder de på deres ret til at omskære, som reaktion på, at der bliver lagt pres på det jødiske samfund. Presset og jødernes reaktion på debatten må desuden ses i lyset af jødernes historie, der består af lange perioder med jødeforfølgelse samt nylige begivenheder som terrorangrebet i 2015 og forbuddet mod schægtning i 2014.
Jødisk identitet er ofte kombineret med en national identitet, og danske jøder opfatter sig som dansk-jødiske, hvor deres måde at være jødisk på er defineret ud fra en dansk kontekst. Omskæringsdebatten bliver af jøderne anset som, at samfundet ikke anerkender deres måde at være dansk på. Dette medfører at jøderne føler, de bliver nødt til at vælge mellem at være jøder eller danskere, og at de bliver fremmedgjorte overfor resten af det danske samfund. At indføre et forbud mod rituel omskærelse vil altså have en række konsekvenser for jøderne i København, som ikke kun påvirker deres måde at være jøder på, men også påvirker deres måde at være danskere på. Dette er blandt andet et resultat af omskæringsdebattens fokus på menneskerettigheder. De rettigheder, der beskytter omskæringsritualet, handler om religion og kultur, hvilket negligerer de ikke-jødiske aspekter af den dansk jødiske identitet. Derfor er det vigtigt ikke kun at fokusere på menneskerettigheder, når man undersøger konsekvenserne af omskæringsdebatten og et eventuelt forbud.

Anbefalinger

1) IMR skal anbefale folketinget ikke at indføre et forbud mod rituel drengeomskæring men i stedet problematisere ritualet på anden vis

På baggrund af vores undersøgelse mener vi, at et forbud vil være skadeligt for det jødiske samfund. Debatten om omskæring har desuden været kontraproduktiv og bevirket, at jøderne holder på deres ret til at omskære. Så længe der ikke findes medicinsk belæg eller menneskeretlig præcedens for at indføre et forbud, vurderer vi, at det vil være mere hensigtsmæssigt at problematisere omskæring på anden vis. Dette kan for eksempel være ved at kræve, at alle omskæringer skal finde sted på et sygehus.

2) Sekulære og kulturelle jøder skal såvel som religiøse ledere inddrages i dialogen om eventuelle tiltag vedrørende omskæring

De fleste jøder i Danmark definerer ikke sig selv som religiøse, og er derfor ikke nødvendigvis tilknyttet en synagoge. Dette betyder imidlertid ikke, at de vil være upåvirkede af et forbud mod omskæring, da omskæringen også har kulturel og identitetsmæssig betydning. Da de kun repræsenterer en begrænset del af det jødiske samfund, er det derfor vigtigt ikke kun at inddrage de religiøse ledere i dialog om tiltag vedrørende omskæring. Anbefalingen er udarbejdet som en kommentar til IMRs anbefaling fra 2014/2015[1].

3) Konsekvenser, der rækker ud over det menneskeretlige, ved at indføre et forbud mod omskærelse, skal undersøges og kommunikeres til de politiske beslutningstagere

Vores undersøgelse har vist at omskæringsdebatten har en række utilsigtede konsekvenser for de danske jøder. Disse indbefatter fremmedgørelse over for det resterende danske samfund og kriminalisering af jødiske forældre. Disse konsekvenser er ikke begrænset til en indskrænkning af jødernes ret til at praktisere deres religion. På baggrund af dette vurderer vi, at et forbud mod omskæring kan have utilsigtede konsekvenser, som det er vigtigt at kortlægge for de politiske beslutningstagere for at tage en kvalificeret beslutning.

4) Der bør foretages en tilsvarende undersøgelse af konsekvenserne af debatten om et forbud mod omskæring for danske muslimer

Der er stor forskel på jødernes og muslimernes historiske og nutidige position i Danmark. IMR bør derfor gennemføre en lignende undersøgelse af det muslimske samfund, som foretager langt størstedelen af omskæringer i Danmark, med henblik på at finde ud af, hvordan de forholder sig til omskæringsdebatten, og hvad et forbud vil betyde for de danske muslimer.

Noter

[1]Institut for Menneskerettigheder anbefaler – med henblik på at fremme den enkeltes menneskerettigheder og imødekomme internationale anbefalinger – at Danmark: inddrager de relevante trossamfunds ledere i dialog om konkrete tiltag, herunder regulering af religiøst funderede skikke og traditioner samt tiltag mod radikalisering og ekstremisme.

Litteratur

An-Na'im, Abdullahi Ahmed. 2009[1992]. Toward a Cross-Cultural Approach to Defining International Standards of Human Rights: The Meaning of Cruel, Inhuman, or Degrading Treatment or Punishment. I *Human Rights: An Anthropological Reader*. red. Mark Goodale, 68-85. Chichester: Wiley-Blackwell.

Askénazi, Léon. 2005[1984]. L'identité d'un people. I *La parole et l'écrit – 2:Penser la vie juive aujourd'hui.* Paris: Albin Michel.

Barth, Fredrik. 1998[1969]. Introduction. I *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Cultural Difference.* Longrove: Waveland Press.

Blum, Jacques. 1973. Dansk og/eller jøde. En kultursociologisk undersøgelse af den jødiske minoritet i Danmark. København: Gyldendal.

Buckser, Andrew. 2003. After the Rescue - Jewish Identity and Community in Contemporary Denmark. New York: Palgrave Macmillan.

Cohen, Erik. 2013. Multiplicity of identity expressed in Jewish educational settings: The case of summer camps in the US. *International Journal of Jewish Education Research* 4(5-6):177-202.

Comaroff, John L. 1997. Of Totemism and Ethnicity: Conciousness, Practice and the Sign of Inequality. I *Perspectives on Africa.* red. Roy R. Grinker & Christopher B. Steiner, 69-85. Oxford: Blackwell Publishers.

Dalskbæk, Bente. 2009. *Med eller uden skræl?* København: Broe.

DR 2014. Læger kalder omskæring for lemlæstelse. Skrevet af Mads Ellesøe. *Dr.dk 10. februar 2014.* Link:http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2014/02/07/193113.htm. Downloadet 10.06.2015

Englund, Harri. 2009[2006]. Human Rights and Moral Panics: Listening to Popular Grievances. I *Human Rights: An Anthropological Reader*. red. Mark Goodale, 246-264. Chichester: Wiley-Blackwell.

Fødevarestyrelsen 2014. Rituel slagtning. *Fødevarestyrelsen 21. april 2015.* Link:http://www.foedevarestyrelsen.dk/Leksikon/Sider/Rituel-slagtning.aspx Downloadet 10.06.2015

Glick, Leonard B. 2005. This is My Covenant. I *Marked in Your Flesh, Circumcision from Ancient Judea to Modern America*. Oxford University Press.

Goldberg, Harvey E. 2003. Being Jewish. I *Jewish Passages, Cycles of Jewish Life*. Berkeley: University of California Press.

Hutchinson, Sharon Elaine. 2000. Nuer Ethnicity Militarized. *Anthropology Today* 16(3):6-13

Hylland-Eriksen, Thomas. 1995. We and Us: Two Modes of Group Identification. *Journal of Peace Research* 32(4):427-436

IMR 2014. *Policy Brief: Forbud mod omskæring af drenge?* Institut for Menneskerettigheder. Link:http://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/policy_briefs_final/omskaering_policy_brief_final_maj_2014.pdf. Downloadet 10.06.2015

Information 2013. Omskæring er overgreb. Skrevet af Morten Staberg. *Information.dk 28. februar 2013.* Link:http://www.information.dk/452743. Downloadet 10.06.2015.

Information 2014. Politikere står fast på forbud mod rituel slagtning. *Information.dk 21. januar 2015*.Link: http://www.information.dk/telegram/522029 Downloadet 10.06.2015

Kristeligt Dagblad 2008. Forsker: Gud bevarer ikke Danmark. Skrevet af Peter Lüchau. *kristeligt-dagblad.dk 31. december 2008*. Link: http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/forsker-gud-bevarer-ikke-danmark. Downloadet 10.06.2015

Melchior, Poul. 2005. Minoritet i Danmark eller majoritet i Israel? I Til et folk de alle høre…Den jødiske minoritet i Danmark. red. Henri Goldstein. 109-122. København: Gyldendal.

Mosaisk Trossamfund 2012. *Whitepaper – om rituel omskærelse af drenge*. Mosaisk Trossamfund. Link: http://www.sum.dk/Aktuelt/Nyheder/Andre_ydelser/2013/Juni/~/media/Filer%20-%20Publikationer_i_pdf/2013/Omskaering-af-drengeboern/sundhedsstyrelsens_undersoegelse_af_omskaering_af_drenge.ashx. Downloadet 14.06.2015

Sameksistens 2014. Der blev registreret 53 antisemitiske hændelser i Danmark i 2014. *Sameksistens.dk 12. marts 2015.* Skrevet af Bente Dahl Jensen. Link:

http://www.sameksistens.dk/nyhed/article/der-blev-registreret-53-antisemitiske-haendelser-i-danmark-i-2014/. Downloadet 10.06.2015.

Turner, Terry, Laura R. Graham, Carolyn Fluehr-Lobban, og Jane K. Cowan. 2009[2007]. Anthropology and Human Rights: Do Anthropologists Have an Ethical Obligation to Promote Human Rights. I Human Rights: An Anthropological Reader. red. Mark Goodale, 198-205. Chichester: Wiley-Blackwell.

TV 2 2015. 3D-grafik: Sådan forløb terror-døgnet i København. Skrevet af Kim Maintz. *Nyhederne.tv2.dk 19. februar 2015*. Link: http://nyhederne.tv2.dk/krimi/2015-02-18-3d-grafik-saadan-forloeb-terror-doegnet-i-koebenhavn. Downloadet 10.06.2015